

УДК 821.161.2-311.9-313.2:316.77
 DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/78-1-28>

Павло ДЕМЕНКО,
 orcid.org/0009-0007-2058-2094
 аспірант кафедри зарубіжної літератури
 Одеського національного університету імені І.І. Мечникова
 (Одеса, Україна) pd617619@gmail.com

«СОНЯЧНА МАШИНА» В. ВИННИЧЕНКА ЯК АНТИУТОПІЧНИЙ ТВІР З КОМУНІКАТИВНО-ФУНКЦІОНУВАЛЬНОГО ПІДХОДУ

В статті досліджується специфіка жанру антиутопії з комунікативно-функціонального підходу. Комунікативно-функціональний підхід дає можливість розглядати текст художнього твору як інтегральний з погляду дискурсології та теорії жанрів. Антиутопія, яка постає з утопії, відповідно має риси останньої та своєрідні специфічні ознаки. Сьогодні жанр антиутопії набуває ознак інших жанрових форм, що розмиває класичне розуміння антиутопії та дає право говорити про гібридність, конвергенцію, жанрову взаємодію.

У зв'язку зі зростаючою популярністю жанру постає проблема еволюції жанру в національних літературах, зокрема й українській, оскільки досліджень жанру української антиутопії мало.

Саме роман В. Винниченка «Сонячна машина», на наш погляд, стоїть у витоків української утопії, хоча дослідники виділяють в ньому риси пригодницького, філософського, науково-фантастичного романів, утопії й дистопії. Основу роману складає зображення негативних наслідків соціального експериментування, неконтрольованого впливу результатів науково-технічного прогресу на життя, особистісної деградації, яка стала причиною морального падіння суспільства – ці риси дають право визначати твір як соціальну антиутопію. В. Винниченко у своєму творі зображує різні соціальні системи і форми правління – від необмеженої влади капіталізму, де за гроші купуються уряди, титули, влада, до анархії, коли відсутні норми регулювання суспільства з боку влади. Специфіка твору полягає в урівнянні і нещадній критиці капіталістичних та комуністичних систем управління, анархії. Оптимізм і віра в людей, усвідомлення важливості спільної праці як основи життя – все це складає неповторність і своєрідність моделі художнього світу В. Винниченка.

Роман «Сонячна машина» з погляду комунікативно-функціонального започатковує в українській літературі індукувальну модель антиутопічного текстотипу, де жанр стає специфічним типом комунікації, з чого випливає, що антиутопія є комунікативним утворенням, повідомленням, засобом відображення суспільства, способом комунікації автора з читачем посередництвом тексту.

Ключові слова: текст, комунікація, художня комунікація, жанр, антиутопія, українська література, В. Винниченко.

Pavlo DEMENKO,
 orcid.org/0009-0007-2058-2094
 PhD student at the Department of Foreign Literature
 Odesa I. I. Mechnikov National University
 (Odesa, Ukraine) pd617619@gmail.com

“SOLAR MACHINE” BY V. VYNNYCHENKO AS A DYSTOPIAN WORK FROM THE COMMUNICATIVE AND FUNCTIONAL APPROACH

The article examines the specifics of the dystopia genre from a communicative-functional approach. The communicative-functional approach makes it possible to consider the text of an artistic work as integral from the point of view of discourse science and genre theory. A dystopia, which emerges from a utopia, accordingly has the features of the latter and its own specific characteristics. Today, the genre of dystopia acquires features of other genre forms, which blurs the classical understanding of dystopia and gives the right to talk about hybridity, convergence, genre interaction.

In connection with the growing popularity of the genre, there is a problem of the evolution of the genre in national literature, in particular Ukrainian literature, since there are few studies of the Ukrainian dystopia genre.

It is V. Vynnychenko's novel «Solar Machine», in our opinion, that stands at the origins of Ukrainian utopia, although researchers distinguish in it the features of adventure, philosophical, science fiction novels, utopia and dystopia. The basis of the novel is the depiction of the negative consequences of social experimentation, the uncontrolled impact of the results of scientific and technical progress on life, personal degradation, which caused the moral decline of society – these features give the right to define the work as a social dystopia. In his work, V. Vynnychenko depicts various social systems and forms of government – from the unlimited power of capitalism, where governments, titles, and power are bought for money, to anarchy, when there are no norms of social regulation by the government. The specificity of the work consists in leveling and merciless criticism of capitalist and communist management systems, anarchy. Optimism and faith in people,

awareness of the importance of joint work as the basis of life – all this makes up the uniqueness and originality of the model of the artistic world of V. Vynnychenko.

From the point of view of communicative and functional, the novel “Solar Machine» initiates in Ukrainian literature an inductive model of dystopian text type, where the genre becomes a specific type of communication, from which it follows that dystopia is a communicative formation, a message, a means of reflecting society, a way of communication between the author and the reader through the text.

Key words: text, communication, artistic communication, genre, dystopia, Ukrainian literature, V. Vynnychenko.

Постановка проблеми. Підхід до жанру та тексту антиутопії як засобу текстової комунікації – дискурсу – дає можливість розглянути літературні й суспільно-соціальні чинники творення антиутопії, враховуючи понятійний апарат і методики комунікативно-функціональної моделі сучасних літературознавчих досліджень. Саме з такого комунікативно-функціонального підходу антиутопічний твір В. Винниченка «Сонячна машина», не був предметом дослідження у сучасному вітчизняному літературознавстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Антиутопія постає з утопії, наукової фантастики, своїх жанрових ознак вона набуває теж з опозиції до цих жанрових утворень, однак у наш час антиутопія досить часто послуговується й ознаками інших жанрів, тому дослідники говорять про жанровий синтез, гібридність, конвергенцію, метаісторичність жанру.

Аналіз літератури з проблеми дослідження антиутопії свідчить про те, що єдиного концептуального підходу до її визначення немає. У сучасному літературознавстві існує підхід, який інтегрує теорію жанрів та дискурсологію. З погляду теорії жанру можна твердити, що жанр української антиутопії є однією з дискусійних галузей вивчення.

О. Ніколенко, А. Аністратенко розглядають виникнення й розвиток жанру антиутопії відповідно до прагматики часу, особливостей літературного процесу, суспільних змін. Кризь призму функціонування жанрів і жанрових систем аналізує антиутопію Г. Сабат, Коломієць, Проталова. Г. Сиваченко розглядає глибинні, не відразу помітні зв'язки літератури з дійсністю, з духовним змістом часу, зв'язки, які керують літературним процесом, пов'язуючи виникнення жанру з ідеологією суспільства, а їх зміну та боротьбу – з розвитком літературного процесу та суспільного життя. Ц. Тодоров, визнаючи жанрове поняття щодо літературного як поняття дискурсу, зауважує, що «жанр дискурсу залежить від суспільного лінгвістичного матеріалу» та «історично окресленої ідеології». Системою жанрів він називає «вибір, який суспільство робить серед усіх можливих кодифікацій дискурсу»

(Тодоров, 1983: 355-369). Суспільство вибирає й кодифікує акти, які найближче відповідають його ідеології. Р. Фаулер, підходячи до розгляду літератури з позицій дискурсу, бачить текст як посередника між користувачами мови, тобто текст, який не лише фіксує просто мовлення, але й свідомість, ідеологію, роль у суспільстві й класову приналежність того, хто є творцем цього тексту (Fowler, 1988). Отже, цілком справедливим є висновок, що антиутопічна література є засобом відображення суспільства, засобом реальної комунікації автора з читачем посередництвом тексту.

Твір В. Винниченка «Сонячна машина» як антиутопічний визначають не всі дослідники, тому **метою нашого дослідження** є аналіз роману з комунікативно-функціонального підходу як антиутопічного твору.

Виклад матеріалу. Визначаючи антиутопію як жанр, що сформувався в результаті узагальнення повторюваних ознак групи текстів, можемо говорити про комунікативно орієнтовану типологію текстів. Досить поширеним є поділ сфери спілкування на художню й нехудожню комунікацію, які послуговуються відповідно художніми й нехудожніми текстами. У текстах художньої комунікації всі форми відбиття дійсності підпорядковані суб'єктивному вибору автора. Антиутопічні риси художнього тексту виражаються при цьому експліцитно, вони запрограмовані жанровою моделлю, стали та кінцеві, однак завдяки парадигматичним особливостям художнього тексту через свою гнучкість, імпліцитність й варіативність, нечітку заданість, можуть мати безмежну кількість авторських текстових реалізацій та втілень.

В антиутопії текстові різновиди вирізняються фіксованою комунікативною сферою, а саме сферою художньої комунікації. Тому антиутопію з погляду жанру можна розглядати у декількох аспектах. Етимологія жанру, або генетичний аспект, ретроспекція його становлення та розвитку дає право говорити про «пам'ять жанру». Як уже зазначалося, точкою відліку у формуванні антиутопії є утопія й наукова фантастика. З генетичним аспектом дослідники традиційно пов'язують його структурні ознаки, композицію жанру антиутопії. Комунікативний аспект, який включає в себе систему установок, репрезентує

семантику, тематичне коло антиутопічних творів. За такого підходу жанр постає як «специфічний тип спілкування» (Бехта, 2004: 33), тип комунікації, тип культурної співвіднесеності людини й світу, в якому зафіксовані типові риси твору на рівні змісту, форми, функціонування й класифікація на їхній основі завершених творів. За такого підходу до жанру антиутопії текст твору визначається як комунікативне утворення, дискурс, що функціонує в системі комунікативної парадигми.

З погляду жанрової віднесеності роман В. Винниченка «Сонячна машина» складний і багатогранний, в ньому втілилися риси пригодницького, філософського, науково-фантастичного романів, утопії й дистопії. Безумовно, В. Винниченко стоїть біля витоків становлення та закріплення жанру антиутопії в українській літературі. Нерідко цей роман називають першим романом-утопією в українській літературі, хоча думки дослідників розходяться. Так, наприклад, В. Смирнів визначає першим українським утопічним твором казку Павла Крата «Коли зійшло сонце: оповідання з 2000 року», яке було опубліковано в Торонто в 1918 році (Smyrniw, 1996). Однак треба уточнити, що твір П. Крата – то мала жанрова форма, а стосовно роману, то, безумовно, для української літератури першим антиутопічним твором є «Сонячна машина» В. Винниченка, хоча дослідники по-різному визначають жанрову природу роману.

Погляди науковців з цього приводу різняться. Дослідники П. Федченко, Л. Сенік, А. Волков, П. Христюк, О. Гнідан, Л. Дем'янівська, Г. Костюк, О. Білецький відносять його до утопічного жанру. Натомість Г. Сиваченко, А. Градовський визначають його як роман-антиутопія. О. Оренчак розглядає цей твір як «антиутопічний роман з елементами утопії», наголошуючи на тому, що у творі відсутня авторська модель ідеального суспільства, оскільки проект вбачався авторові лише накресленим, а не реалістичним (Оренчак, 2021). Г. Сабат визначає роман як особливий жанровий синтез утопії і антиутопії, який вона окреслила як «пантопія» (Сабат, 2010). Нам справедливою здається думка Г. Сиваченко, яка визначає роман як антиутопічний.

З погляду комунікативно-функціонального підходу «Сонячна машина» є антиутопією, адже В. Винниченко у своєму творі, який вибудовано як дискурсивний, прогностично-футуристичний текст, аналізує різні соціальні системи і форми правління – від необмеженої влади капіталізму, де за гроші купуються уряди, титули, влада до анархії, відсутності регулювання суспільного життя

урядом. Автор доходить до невтішного висновку стосовно суспільних норм життя, що властиво антиутопії.

«Сонячна машина» В. Винниченка композиційно складається з 3 частин. У перших двох частинах домінуючими є риси детективного, пригодницького, науково-фантастичного роману, тоді як у 3 частині основний акцент переноситься на зображення антиутопічного суспільства. Дія роману відбувається в майбутньому в альтернативній Німеччині ХХ ст., де панує необмежена влада капіталу, одноосібна влада гумового фабриканта, банкіра Фрідріха Мертенса. В. Винниченко зображує капіталізм як суспільний лад і економічну систему, де наявна велика прірва між бідними і багатими, несправедливий розподіл ресурсів, влада зосереджена в руках багатіїв. Цій владі капіталу в творі протистоїть терористична організація ІНАРАК, яка уособлює комунізм. Винайдення сонячної машини повинно спричинити занепад капіталізму як несправедливої насильницької системи. З іншого боку це відкриття уможливило перемогу ІНАРАКУ, як організації, що репрезентує іншу соціальну систему та інший державний устрій.

Поворотним моментом в романі стає винайдення вченим Рудольфом Штором сонячної машини – пристрою, який за допомогою сонця і рослин, а також людського поту трансформує отриману енергію в сонячний хліб. Іншими словами, Штор винайшов нескінченний генератор їжі з мінімальними витратами. Здавалося б, такий пристрій є благом людства, здатним звільнити людей і перш за все робітничий клас від рабства, переродити суспільство, створити ідеальний лад. Але на практиці ситуація складається інакше.

Замість омріяного ідеального світу перед читачем постають жахливі апокаліптичні картини майбутнього, замість загального блага-бруд, сміття, відсутність електрики, люди перетворилися практично у тварин.

«Вся Німеччина мовчить. Темна, застигла, мовчазна пустеля. Як закляте якоюсь ворожою, страшною силою, спинилось і закам'яло все, що раніше грюкало залізом, нашіло вогнем, дихало димом, рухалось мільйонами живих і мертвих гвинтиків. Димарі тисяч фабрик стоять... і не куряться. Мертвою пустою віє від порожніх станцій залізниць, від застиглих на коліях розчи́нених вагонів, від роззявлених дверей величезних депо... Та сама картина страшно́ї помертвіло́ї руїни.» (Винниченко, 2024).

Отже, з погляду комунікативно-функціонального підходу роман В. Винниченка слід розглядати передовсім як соціальну анти-

утопію, оскільки в ньому домінуючим є саме антиутопічний дискурс і «альтернативне фантомному прогресизму зображення ...\diamond небезпечних наслідків, пов'язаних із безвідповідальним, іноді злочинним експериментуванням над людством заради його «поліпшення», застосування ілюзорних, зовні принагідних соціальних, педагогічних ідеалів» (Ковалів, 2007: 75).

Людство втратило якийсь небудь інтерес до культури, цивілізованого життя, Німеччина перетворюється на смітник.

«Що ж вони на це-ідуть к чортовій матері з вашою роботою, з вашою культурою, з вашими радіями, електриками, водопроводами, аеропланами. Нам нічого не треба, нам і так добре, наплюють нам на вашу культуру... Каналізації... в твоєму раю вже немає. Сміття, бруд, нечистоти нема куди спускати.» (Винниченко, 2024).

Як бачимо, руйнація матеріального буття є першою сходинкою до занепаду культурного, духовного, тому справедливим є спостереження дослідника Н. Герман, яка зазначає, що замість досконалого устрою з'являється потворна пародія, де знецінюються моральні ідеали, а те, що вважалося взірцево прекрасним набуває жахливих форм (Герман, 2010).

У романі «Сонячна машина» відбувається низка подій, що спричиняє руйнацію налагодженого життя. Припиняється рух транспорту, подача електроенергії, відбуваються погроми складів, магазинів, ресторанів, крадіжки стають нормальним явищем. Пролетаріат захоплює чужі будинки і оселяється в них, як у власних домівках. В. Винниченко показує, що поява чарівного пристрою, який нагодує бідні верстви населення та зробить всіх рівними не забезпечує створення ідеального суспільства. Небажання працювати та вільний час, який використовується не на власний саморозвиток призводять до моральної деградації, занепаду культури, освіти і врешті-решт знищення суспільства.

Н. Герман приходять до висновку, що хоча винахід Рудольфа Штора зробив усіх рівними, але водночас убив у людині прагнення до прекрасного, героїчного, індивідуального, а відсутність ініціативи, праці і творчості привела до жебрацької рівності, у якій загубилася людина (Герман, 2010). Людство перетворюється на суспільство споживання, всі інші суспільні функції відмирають, бо перестають бути необхідними. Тобто людина, що втратила здатність працювати, втрачає свою людську подобу, вона перетворюється на тварину, деградує, тому за такого розвитку цивілізацію чекає занепад. Тотальна байдужість людей,

небажання працювати прирівнюється в романі до хвороби, яка стрімко поширюється по території країни. Цивілізація знаходиться на грані повного зникнення, деградації до рівня первісних людей.

«Людство померло, воно завершило круг, вернулося до вихідної точки. Тисячі віків боротьби за існування довели до забезпечення існування. І це є загибель людства, поворот у лоно звірів, із якого воно вийшло.» (Винниченко, 2024).

Людська індивідуальність, втративши здатність самовдосконалюватися, морально нівецьється, справедливо зазначає Сабат (Сабат, 2010). Про втрату людиною індивідуальності, неповторності писали й Дж. Орвелл, М. Замятін, О. Хакслі та інші письменники, але цю втрату вони пов'язують переважно з насильницькими діями тоталітарних режимів, тоді як В. Винниченко новаторськи та по-своєму оригінально пояснює цю нівелювання та деградацію особистості появою надзвичайної машини, тобто розвитком науки, що веде до прогресу, однак, цілком закономірним є питання: чи можна це вважати прогресом, чи правомірною ціною за такий винахід?

Суспільство споживання робить людей інертними та байдужими, таким споживацько-байдужим суспільством доволі легко управляти і маніпулювати, тому цілком логічно, що досить швидко формується культ Рудольфа Штора. Портрети Рудольфа Штора продають в усіх магазинах, у Каесемі вони висять на почесному місці, всюди організуються почесні зустрічі тощо. Перед нами вимальовується картина майбутнього, яке за описаними ознаками можна означити як антиутопічне, автор способом передбачення комунікує з читачами-сучасниками, прогнозує недалеке, але не таке вже й світле майбутнє.

Досить цікаво В. Винниченко розкриває питання влади, описуючи різні форми та варіанти управління. Влада в романі реалізована у двох вимірах-капіталістичному, імперіалістичний лад некоронованого короля Німеччини, президента об'єднаного банку Фрідріха Мертенса та соціалістичний лад інаракістів. Обидва типи суспільного устрою автор нещадно критикує, висміює, не знаходячи суттєвої відмінності між ними, що є виявленням громадської позиції автора, його світоглядним принципом розуміння життя.

У капіталістичному суспільстві існує класовий поділ людей на тих, хто має все й кому все дозволено, і тих, хто має задовольнятися невибагливим існуванням. Автор репрезентує широку картину вад імперіалістичного світу, де необмежено владує капітал.

Але й соціалістичний устрій викликає авторське розчарування, бо, проаналізувавши у романі

комуністичні та соціалістичні ідеї, він констатує, що всезагальна рівність людей спричинить неминучу руйнування суспільства, знецінить працю як основу людського буття. Індивід перестане творити без стимулів до праці і, як наслідок, особистість неминуче деградує, бо творча праця, як основа людського буття, зникає. Ідея соціальної й економічної рівності, яку посилено пропагували більшовицькі утопісти, приведе не до досконалості і блага, а – до катастрофи. Ось це урівняння між капіталістичним та соціалістичним устроєм, негативне ставлення до влади як такої, контролю над людиною та її життям з боку держави, з іншого боку – негативне висвітлення відсутності влади, анархії, проте віра в силу людського духу і в важливість праці як основи людського життя – це ті відмінні риси Винниченкової антиутопії, які властиві його світобаченню та його моделі майбутнього.

Ця модель досить відмінна від запропонованих моделей інших авторів антиутопій, однак вона входить у комунікативно-функціональну парадигму антиутопічних творів, саме завдяки своїй оригінальності й неповторності. Ця неповторність та своєрідність реалізується й у фіналі твору – люди добровільно повертаються до праці, не за допомогою батога чи яких-небудь покарань, а свідомо, тому фінал «Сонячної машини» сповнений оптимізму, віри в людей, що теж можна вважати проявом авторської віри у людину. Внаслідок винайдення сонячної машини влада капіталу

буде повалена й їй на зміну прийде анархія. Проте, наприкінці твору люди об'єднуються і спільним зусиллям, завдяки усвідомленню важливості праці, досягають ідеального ладу.

«Сонячна машина» – твір досить знаковий та нетиповий для тогочасної української літератури, однак про його новаторський характер дослідники писали неодноразово. На думку О. Оренчак, новаторство твору втілюється в гострих сюжетах, незвичайних висвітленнях людських характерів, думок і вчинків героїв, ідейно художньому наповненні змісту творів складними символами, специфічним хронотопом (Оренчак, 2017).

Висновки. Отже, «Сонячна машина» з погляду комунікативно-функціонального підходу започатковує в українській літературі індукувальну модель антиутопічного текстотипу, окреслюючи межі та особливості жанру, композицію твору. Саме комунікативний аспект реалізує систему установок авторських та текстових, які транслюються читачеві. Текст у комунікативно-функціональній площині набуває дискурсивних ознак і є специфічним типом спілкування. Визначивши текст «Сонячної машини» як антиутопію, як засіб текстової комунікації – дискурс, можемо говорити про його вплив на подальший розвиток та формування жанру української антиутопії в наступні роки. Перспективним є аналіз та дослідження антиутопічного текстотипу з комунікативно-функціонального погляду в творах українських авторів другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бехта І. А. Дискурс наратора в англійській прозі : [монографія]. Київ: Грамота, 2004. 304 с.
2. Винниченко В. К. Сонячна машина. – УкрЛіб: бібліотека української літератури. URL: <https://goo.su/UN16Ux> (дата звернення: 10.08.24).
3. Герман Н. Роман-антиутопія у слов'янських літературах 1920-х років (твори Є. Замятіна, В. Винниченка, С. І. Віткевича). *Дух і літера Польські студії*. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія», Центр європейських гуманітарних досліджень, 2010. №22. С.179-193. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/123456789/4778/1/Herman_roman_antyutopiia_u_slovianskykh.pdf
4. Ковалів Ю.І. Антиутопія. *Літературознавча енциклопедія : у двох томах*. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т.1. С.75.
5. Сабат Г. «Сонячна машина» Володимира Винниченка : утопія чи антиутопія? *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (літературознавство, мовознавство)*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. Випуск 92. С.238 – 245. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzs_2010_92_37.pdf
6. Оренчак О.О. Романи О.Гакслі «Який чудесний світ новий» та В.Винниченка «Сонячна машина» : типологічний дискурс. *Науковий вісник Міжнародного Гуманітарного Університету. Серія : Філологія*. Видавничий дім «Гельветика», 2021. Випуск 48.3. С.13-16. URL: http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v48/part_3/Filologi48_3.pdf#page=13
7. Smyrniw W. The First Utopia in Ukrainian Belles Lettres: Pavlo Krat's Koly ziishlo sontse. *Canadian Slavonic Papers*: 1996. Vol. 38.3-4. P. 405-418. URL: <https://www.jstor.org/stable/40869837>
8. Todorov T. The Notion of Literature. URL: <https://www.columbia.edu/cu/spanish/courses/complit/todorov.pdf> (дата звернення: 24.08.24)
9. Fowler R. Literature as Social Discourse. *Twentieth-Century Literary Theory*. New York : St Martin's Press, 1988. P. 125–230.

REFERENCES

1. Bekhta I. A. (2004) *Dyskurs naratora v anhlo movniy prozi* : [monohrafiia][Narrator's discourse in English prose: [monograph]]. Kyiv: Hramota.- Kyiv: Hramota. 304. [in Ukrainian]
2. Vynnychenko V. K. (2024) *Soniachna mashyna*. [Solar Machine]– UkrLib : biblioteka ukrainskoi literatury. URL: <https://goo.su/UN16Ux> [in Ukrainian]
3. Herman N. (2010) *Roman-antyutopiia u slovianskykh literaturakh 1920-kh rokiv (tvory Ye.Zamiatina, V. Vynnychenka, S.I. Vitkevycha)*. [Dystopian novel in Slavic literature of the 1920s (the works of E. Zamyatin, V. Vynnychenko, and S. I. Vitkevich).] *Dukh i litera. Polski studii*. – Spirit and letter. Polish studies. Kyiv : Natsionalnyi universytet “Kyievo-Mohylianska akademiia”, Tsentr yevropeyskykh humanitarnykh doslidzhen, 22. 179-193 URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/123456789/4778/1/Herman_roman_antyutopiia_u_slovianskykh.pdf [in Ukrainian]
4. Kovaliv Yu.I. (2007) *Antyutopiia [Dystopia]*. *Literaturoznavcha entsyklopediia : u dvokh tomakh*. – Literary encyclopedia: in two volumes., 1. 75. [in Ukrainian]
5. Sabat H. (2010) «Soniachna mashyna» Volodymyra Vynnychenka : utopiia chy antyutopiia? [“Solar Machine” by Volodymyr Vinnichenko: utopia or dystopia?] *Naukovizapysky. Serii: Filolohichni nauky (literaturoznavstvo, movoznavstvo)*. – Proceedings. Series: Philological sciences (literature, linguistics). Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 92, 238-245. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzs_2010_92_37.pdf [in Ukrainian]
6. Orenchak O.O. (2021) Romany O. Haksli «Iakyi chudesnyi svit novyi» ta V. Vynnychenka «Soniachna mashyna» : typolohichni dyskurs. [O. Huxley's novel “Brave New World” and V. Vynnychenko's “Solar Machine”: typological discourse] *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho Humanitarnoho Universytetu. Serii: Filolohiia*. – *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Philology.*, 48(3). 13-16 .URL: http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v48/part_3/Filologi48_3.pdf#page=13 [in Ukrainian]
7. Smyrniw W. (1996) *The First Utopia in Ukrainian Belles Lettres*: Pavlo Krat's Koly ziishlo sontse. *Canadian Slavonic Papers*: Vol. 38, No. 3-4, URL: <https://www.jstor.org/stable/40869837>
8. Todorov T. (2024) *The Notion of Literature*. URL: <https://www.columbia.edu/cu/spanish/courses/complit/todorov.pdf>
9. Fowler R. (1988) *Literature as Social Discourse. Twentieth-Century Literary Theory*. ,125-130